

*Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-014
назди Донишгоҳи давлатии молия ва
иқтисоди Тоҷикистон (734067,
Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе,
кӯчаи Нахимов 64-14)*

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, мудири кафедраи молияи Институти иқтисодӣ ва сервиси шаҳри Самарқанди Ҷумҳурии Ёзбекистон (Samarkand institute of economics and service, Uzbekistan, Samarkand), Зайналов Ҷаҳонгир Расулович (Zaynalov Jahongir Rasulovich) ба диссертатсияи Муминзода Абдукарим дар мавзӯи «Мукаммалгардонии танзими давлатии фаъолияти суғурта дар шароити муосир: назария, методология ва амалия (ҷанбаҳои институтсионалии он)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

1. Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илми дархостшаванда. Мазмуну мундариҷаи диссертатсия ва автореферати диссертатсияи Абдукарим Муминзодаро таҳлил ва баррасӣ карда, ба хулосае омадем, ки он ба ихтисоси молия, муомилоти пулӣ ва қарз мувофиқат мекунад. Бандҳои дар диссертатсия ва автореферати он овардашудаи ихтисос аз рӯйи Шиносномаи ихтисосҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳақиқатан дар Бюлеттени 1-2 (25-26) 2023 (Саҳ.265-275) дарҷ гардидаанд (https://vak.tj/hac_new/images/pdf_files/Biulleten_1_2_2023.pdf).

2. Муҳим ва актуалӣ будани мавзӯи таҳқиқот. Диссертатсияи Муминзода Абдукарим дар мавзӯи «Мукаммалгардонии танзими давлатии фаъолияти суғурта дар шароити муосир: назария, методология ва амалия (ҷанбаҳои институтсионалии он)» ба яке аз масъалаҳои мубраму бисёр актуалии илми молия бахшида шудааст, ки ба аксарияти кишварҳои узви собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ хос мебошад. Муаллиф барои тақвияти мубрамии мавзӯи интихобкардааш аз Стратегияи миллии рушд иқтибос овардааст, ки бисёр бамаврид аст.

Дар омади гап бояд гуфт, ки соли 2023 Ҷумҳурии Ёзбекистон низ Стратегияи миллии рушдро то соли 2030 қабул кард ва мақсад гузошт, ки то охири даҳсолаи чорӣ кишвари даромади аз миёна боло гардад. Ба монанди Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон, Стратегияи “Ёзбекистон-2030” ноил шудан ба ҳадафҳое, аз қабилӣ ислоҳот дар соҳаҳои гуногун, рушди иқтисодӣ, тақмили системаҳои маориф, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ, таъмини устувории экологӣ ва навсозии идоракунии давлатиро пешбинӣ мекунад. Яъне, сарфи назар аз роҳи мустақилона тайкардаи ҷумҳуриҳои мо, дар байни

иқтисодиёти кишварҳои дӯсту бародари Ўзбекистон ва Тоҷикистон ҳанӯз ҳам умумияти бисёре дида мешавад. Ин омил боис мешавад, ки доираҳои илмӣ ҳарду кишвар бештар ба масъалаҳои молиявӣ иқтисодӣ ҳамсояи худ таваҷҷуҳ кунанд. Чунки роҳи ҳалли бисёр проблемаҳо дар асоси таҷрибаи дигар кишварҳо имконпазир аст. Бозори суғурта дар Ҷумҳурии Ўзбекистон низ босуръат рушд ёфта истодааст. Чунончи, то 1 январи соли 2025 шумораи ташкилотҳои суғуртавӣ дар Ўзбекистон 42 ададро ташкил дод, ки аз онҳо 8 ташкилот бо суғуртаи ҳаёт машғуланд. Тибқи қамъбасти натиҷаҳои соли 2024, шумораи умумии шартномаҳои амалкунанда дар маҷмӯъ дар баҳши суғуртаи Ўзбекистон тақрибан 10,48 миллион ададро ташкил дод.

Бинобар ҳамин, муаллиф дуруст қайд кардааст, ки бо гузаштан ба иқтисоди бозорӣ суғурта на танҳо ба яке аз агентҳои бонуфузи бозори молиявӣ, балки ба институти муҳимми иқтисодӣ табдил ёфта истодааст. Аллақай дар қисмати муқаддима, муаллиф проблемаҳои асосии сектори суғуртаи иқтисодиёти мамлакат ва танзими давлатии онро ба 6 гурӯҳ ҷудо кардааст, ки аз масъалагузори бисёр баланди илмӣ далолат мекунад. Бо назардошти гуфтаҳои боло, ҷустуҷӯ кардан ва пайдо намудани роҳҳои тақмили танзими давлатии фаъолияти суғурта дар шароити муосир, қамъбасткинии назария ва методологияи он бо назардошти амалияи дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойдошта аз мавқеи мактаби илмӣ институтсионалӣ дар иқтисодиёт актуалӣ ва саривақтӣ махсуб меёбад.

3. Дарачаи наwgонии илмӣ, таҳлили натиҷаҳои бадастовардан муаллиф ва сатҳи илмӣ нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда. Навгонии илмӣ диссертатсияи тақризшавандаро «коркарди асосҳои назариявӣ методологӣ ва амалии танзими давлативу бозорӣ, комбинатсияи институтҳои танзими давлативу бозорӣ фаъолияти суғурта ва ташаккули концепсияи наwсозии танзими молиявӣ дар асоси таҷрибаи муносибатҳои институтсионалӣ» ташкил медиҳад. Муаллиф мавридҳои зеринро ҳамчун унсурҳои наwgонидошта ҷудо кардааст:

- 1) Пешниҳоди категорияи илмӣ «таъмини институтсионалӣ»-и баҳши суғуртаи иқтисодиёт ва танзими давлатии он;
- 2) Ҳамчун системаи институтсионалӣ тасвир кардани танзими давлатии фаъолияти суғуртавӣ;
- 3) Асоснок кардани зарурати пайваста тақмил додани усулҳои танзими давлатии соҳаи суғурта барои таъмини самаранокии он ва мутобиқшудан ба талабот ва тағйироти муосири иқтисодӣ;

4) Муаллиф исбот кардааст, ки институтҳои танзимкунандаи соҳаи суғурта ва худтанзимкунии бозорӣ аз як тараф, ва низоми иттилоотии танзим ва идоракунии аз тарафи дигар, бояд бо ҳамдигар координатсия карда шаванд;

5) Диссертант методҳои танзими давлатии устувории молиявиро дар асоси гурӯҳбандии нишондиҳандаҳои арзёбии устувории молиявии ташкилоти суғурта муайян карда, аҳамияти фаъолияти сармоягузорӣ ва ҷойгирнамоии захираҳои суғуртавиро нишон додааст;

6) Дар диссертатсия тамоюлҳои рушди фаъолияти суғуртавӣ ва хизматрасониҳои суғуртавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян ва ҳанӯз ҳам ба сатҳи кофӣ рушд нарасидани муносибатҳои суғуртавӣ қайд шудааст. Муаллиф сабабҳои паст будани сатҳи талабот ба хизматрасониҳои суғуртавиро дар Тоҷикистон ошкор кардааст, ки ба назар гирифтани онҳо, ба фикри мо, барои Ёзбекистон низ аз манфиат холӣ нест.

7) Модели миллии дар асоси ҳамоҳангсозии институтҳои танзими давлативу бозории фаъолияти суғурта ва таснифи се намуди асосии танзими давлатии фаъолияти суғурта (либералӣ, маҳдудкунандаи механизмҳои бозор, танзими мутамаркази давлатӣ) пешниҳод шудааст;

8) Як қатор проблемаҳои барои аксар кишварҳои собиқ шуравӣ хосбуда, аз қабилӣ паст будани эътимод ба ширкатҳои суғурта, норасоии мутахассисони баландхаттисос дар соҳа, самаранок набудани механизмҳои назорат аз болои фаъолияти ширкатҳои суғурта ошкор карда шудааст;

9) Муаллиф дар сатҳи баланди илмӣ методҳои ABC-таҳлил ва EFAS-таҳлилро истифода бурда, факторҳои асосии ташаккулёбии талаботро ба хизматрасонии суғурта (нарх ва ё арзиш, сифат, эътибор) ҷудо карда, меъёри ташкили фонди суғуртаро дар давраи миёнамуҳлат дар сатҳи минималии 30 фоиз аз ҳаҷми умумии суғуртапулӣ ва инчунин, аз тарафи давлат қисман ҷуброн кардани ин фонд пешниҳод кардааст.

10) Муаллиф модели худсохтро дар шакли алгоритми сохторӣ-мантиқии танзими фаъолияти суғуртавӣ таҳия ва нишондиҳандаҳои муҳимтарини рақобатпазирии ташкилоти суғуртаро дар асоси ҷанбаҳои молиявӣ, ташкилӣ ва маркетингӣ пешниҳод намудааст.

Дар диссертатсия дар асоси методологияи назарияи иқтисодии институтсионалӣ таҳияи концепсияи нави дастгирии институтсионалии рушди системаи танзими фаъолияти суғурта пешниҳод шудааст, ки муқаррароти асосиаш аз инҳо иборат мебошад: синтези танзими давлатӣ ва бозорӣ ва шаклҳои ҳосилшудаи онҳо, худтанзимкунии ва танзими муштарак; татбиқи унсурҳои танзими зиддибухронӣ дар низоми суғурта; ташаккули воситаҳои танзими пруденсиалӣ дар бозори суғурта. Ҳамаи ин ҷанбаҳо ба

назар гирифта, гуфтан мумкин аст, ки саҳми муаллиф дар инкишофи назарияи суғурта бебаҳс аст.

4. Дарачаи асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар кор нишон додашуда. Асоснокии хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия омада ва сатҳи илмӣ онҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки зимни таҳқиқот асарҳои бунёдии олимони иқтисодчӣ, ҳам аз ҳисоби олимони Тоҷикистон ва ҳам олимони хориҷӣ дар соҳаи танзими суғурта, баҳши суғуртаи иқтисодиёт ва бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ истифода шудаанд. Дар раванди таҳқиқоти диссертатсионӣ усулҳои иқтисодии таҳлил ба таври васеъ истифода гардида, хулосаву пешниҳодҳо дар заминаи ҷамъоварии мавод, сохторбандӣ ва коркарди захираҳои иттилоотии дақиқ бо истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотии муосир ба даст омадаанд. Натиҷаҳои таҳқиқот дар интишороти муаллиф инъикос ёфтаанд, ки эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро тасдиқ менамоянд.

5. Аҳамияти илмӣ амалӣ, иқтисодӣ иҷтимоӣ диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Чуноне ҳуди муаллифи диссертатсия навиштааст: «муқаррарот ва хулосаҳои асосии диссертатсия ба истифодаи васеи онҳо дар танзими давлатии фаъолияти суғурта дар сатҳи миллӣ ва ҳамкориҳои байналмилалӣ нигаронида шудааст». Яъне, хулоса ва тавсияҳои муаллиф барои кишварҳои дигар ва пеш аз ҳама, кишварҳои бо Тоҷикистон ҳамсоя, аз ҷумла, кишвари мо – Ҷумҳурии Ёзбекистон муфид мебошанд. Онҳо самтҳо ва имкониятҳои нави такмили низоми танзими давлатии фаъолияти суғуртаро бо мақсади баланд бардоштани самаранокии он ва таъмини рушди устувори бозори суғуртаи миллӣ ошкор месозад. Барои ҳамин мо тасдиқ мекунем, ки ҷанбаҳои методологии кор барои арзёбии самаранокии танзими давлатӣ муҳим буда, тавассути онҳо самаранокии санадҳои меъёрии ҳуқуқиро дар соҳаи суғурта санҷидан мумкин аст ва маҷмуи нишондиҳандаҳо барои муайянсозии ташкилотҳои аз ҷиҳати системавӣ муҳимми суғурта таҳия шудаанд ва меъёрҳои пруденсиалӣ барои ширкатҳои суғурта метавонанд воситаи назорати микропруденсиалӣ гарданд.

Аз тарафи дигар, ҳамчун мудири собиқадори кафедраи молия дар Институти иқтисодиёт ва сервиси шаҳри Самарқанд, аз соли 1982 то имрӯз, бо боварӣ мегӯям, ки натиҷаҳои таҳқиқоти Абдукарим Муминзодаро дар раванди таълим дар доираи фанҳои таълимии «Суғурта» ва «Танзими бозори суғурта» истифода кардан мумкин аст.

Ҳамин тавр, натиҷаҳои таҳқиқоти Муминзода Абдукаримро ҳангоми таҳияи пешниҳодҳо оид ба ворид намудани тағйирот ба қонунгузори амалкунанда дар соҳаи танзими фаъолияти суғурта дар сатҳи миллӣ, ҳангоми

ҷорӣ намудани танзими пруденсиалӣ дар бозори суғурта ва ҳалли вазифаҳои мураккаби такмили низоми танзим истифода бурдан имконпазир аст.

6. Сохтори диссертатсия ва мазмуну мундариҷаи он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсияи тақризшаванда мақсад ва вазифаҳои илмӣ дар нақшаи кор овардашударо муайян менамояд.

Диссертатсияи Муминзода А. аз муқаддима, панҷ боби матни асосӣ, хулоса, феҳристи адабиёт иборат буда, мазмуну мундариҷаи асосии кор дар 341 саҳифаи ҷопи компютерӣ баён гардида, 42 ҷадвал, 15 диаграмма ва 16 расмро бо иттилооти оморӣ ва муқоисавӣ дар бар мегирад.

«Муқаддима», чун анъана, қисматҳои муҳимми кори анҷомшударо ба таври бисёр барҷаста дар бар мегирад, аз ҷумла, исботи муҳимияти мавзӯ, сатҳи таҳқиқ шудани он дар доираҳои илмӣ, мақсаду вазифаҳо, фарзияи илмӣ, наwgониҳо ва нуқтаҳои ҷимояшаванда, аҳамияти назариявӣ амалӣ ва ғ.

Боби якум «Асосҳои назариявӣ институционалии танзими фаъолияти суғурта» ном дорад, ки ба омӯзиши суғурта ҳамчун институт, нақши он дар сохтори институционалии иқтисодиёт, хусусиятҳои хоси танзими давлатии суғурта, институтҳои танзими давлатӣ ва худтанзимкунии бозории он бахшида шудааст (С.26-79).

Параграфи якуми ин боб «Моҳияти институти суғурта ва ҷойгоҳи он дар сохтори институционалии иқтисодиёт» номгузорӣ шудааст (С.26-43). Муаллиф ба зиёдшавии талаботи субъектҳои иқтисодӣ ба хизматрасониҳои суғуртавӣ ишора карда, сабабҳои онро чунин шарҳ додааст, ки барои пешгирӣ ва коҳиш додани зарари эҳтимоли аз таҳдидҳо ва хатарҳо, субъектҳои иқтисодӣ маҷбур мешаванд, ки ба кумак ва дастгирии муассисаҳои суғурта ё ташкилотҳои суғуртавӣ муроҷиат намоянд ва ё фондҳои махсус таъсис диҳанд (С.27). Дар идома, ҷой доштани ду равиши асосӣ дар адабиёти муосири иқтисодӣ: якум, суғурта ҳамчун категорияи иқтисодӣ, ки ба муносибатҳо ва муҳити иқтисодӣ, масалан, дар қарордоди суғурта ё эҳтиёҷот ба ҳифзи молиявӣ дахл дорад ва дуюм, суғурта ҳамчун институт ё системае баррасӣ мешавад, ки ҳам дар соҳаи иҷтимоӣ ва ҳам иқтисодӣ амал мекунад, ишора шудааст. Аллакай аз номгузории диссертатсия маълум аст, ки муаллиф бештар ба равиши дуюм, яъне, равиши институционалӣ таъя кардааст.

Муаллиф тарзи истифодаи якчанд детерминантҳои муҳими институционалиро дар доираи мафҳуми «таъмини институционалӣ» қайд кардааст, ки ҳар яке дар фаҳмидан ва таҳлили муносибатҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сохторҳои институционалӣ нақши калидӣ мебозанд ва онҳо маҳз дар алоқамандии системавӣ метавонанд таъминоти институционалии

муносибро рӯи кор оранд (С.32). Аз ин нуктаи назар, таҳқиқи масъалаи нақши суғурта дар сохтори институтсионалии ҷомеа дар Тоҷикистон аҳамияти илмӣ дорад.

Параграфи дуюми боби якум «Хусусиятҳои танзими давлатии фаъолияти суғурта ва системаи институтсионалии он» номгузорӣ шудааст (С.44-60). Муаллиф дуруст қайд кардааст, ки «ба системаи институтсионалии танзими давлатии фаъолияти суғурта маҳдудиятҳои расмӣ (қонунҳо, қоидаву меъёрҳои расман тасдиқшуда) ва ғайрирасмӣ (анъанаҳои наонавишта, қолабҳои тафаккур ва рафтор, арзишҳои ахлоқи касбӣ, ғояҳои иштирокдорони муносибати суғурта ва ғ.), ки ба иҷрои вазифаҳои танзими давлатӣ мусоидат мекунанд» (С.44-45).

Муаллиф ба мавҷудияти асимметрияи иттилоотӣ дар бозори хизматрасониҳои суғурта ишора кардааст: «Номувофиқии иттилоотӣ — ин як масъалаи воқеӣ дар бозори суғурта мебошад, зеро ширкатҳои суғуртавӣ аксар вақт маълумоти комил дар бораи мизоҷони худ надоранд, ки ин метавонад ба баҳодиҳии нодурусти хатарҳо ва дар натиҷа, ба қатъ шудани ҳамкорӣ ё пӯшида нашудани шартномаҳо оварда расонад. Дар натиҷаи ин ҳодисот тамоюли болоравӣ ва ё афзоиши хароҷоти трансаксионӣ мушоҳида мешавад, ки паст намудани сатҳи онҳо ба воситаи назорати давлатӣ сурат гирифтаниш мумкин аст» (С.52). Методҳои танзими мустақими давлатии соҳаи суғурта ба якҷанд самтҳои калидӣ: маъмурият, банақшагирӣ ва танзим, гурӯҳбандӣ шудаанд (С.55). Таснифи усулҳо, шаклҳо ва инструментҳои танзими фаъолияти субъектҳои бахши суғуртаи иқтисодиёт, ки феълан дар амалияи Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода мешаванд, дар ҷадвали 1.3. манзур карда шудааст (С.59-60).

Параграфи сеюми ин боб «Институтҳои танзими давлативу худтанзими бозории фаъолияти суғуртавӣ ва алоқамандии онҳо» номгузорӣ шудааст (С.61-79). Муаллиф эътироф кардааст, ки: «Соҳаи суғурта, ки қисми иқтисодиёти кушод мебошад, таҳти таъсири омилҳои гуногуни берунӣ ва дохилӣ, ба монанди тағйирот дар иқтисод, вазъиятҳои сиёсӣ, ноустувориҳои бозорӣ ва дигар қарор мегирад» (С.64) ва «Давлат ҳамчун мегаинститут уҳдадор аст, барои таъмини шароити мусоиди фаъолияти амал чӣхати мукамалгардонии кори ин ё он институт тадбирҳо андешад» (С.65). Ӯ дуруст қайд кардааст, ки: «Бояд баробарии байни дастгирии ташкилотҳои худтанзим ва пешгирии назорати зиёдатӣ, ки метавонад рақобат ва адолат дар бозорро заҳмат кунад, ёфта шавад» (С.71).

Боби дуюми диссертатсияи Муминзода Абдукарим «Ҷанбаҳои методологиву методии арзёбии самаранокии институтҳои танзими давлатии фаъолияти суғурта» ном дорад. Ин боб ба омӯзиши самаранокии

танзими давлатии бозори хизматрасониҳои суғурта, арзёбии танзими давлатии устувории молиявии фаъолияти ташкилоти суғурта ва таъминоти зерсохторию иттилоотии танзими давлатии фаъолияти мазкур бахшида шудааст (С.80-131).

Дар параграфи 2.1 «Арзёбии самаранокии танзими давлатии бозори хизматрасониҳои суғурта» (С.80-98), муаллиф намудҳои асосии хизматрасониҳои суғуртаро ҷудо кардааст (ҷадвали 2.1). Шумораи агентҳои бозори хизматрасониҳои суғуртаро таҳқиқ карда истода (диаграммаи 2.1), муаллиф оид ба ҷой доштани сатҳи монополии бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ бо индекси Ҳерфиндал-Хиршман (ИНН) суҳан меронад (С.82). Сарфи назар аз ин, фароҳам омадани тамоюли мусбат дар рушди бозори суғурта ва шароит барои рушди баробару босуръати он зикр гардида, дар як сол иқтидори афзоиш 5-6%-ро ташкил медиҳад, навиштааст муаллиф (С.84).

Динамикаи ҳаҷми даромад ва хароҷоти ташкилоти суғуртаи Тоҷикистон (млн.сомони) дар солҳои 2005-2023 дар шакли графикӣ тасвир ёфта (диаграммаи 2.2), ба таври устувор афзоиш ёфтани ҳаҷми даромад ва хароҷоти ширкатҳои суғурта дар Тоҷикистон дар давоми солҳои 2015-2023 қайд шудааст (С.88). Баъдан, барои арзёбии танзими давлатӣ, нишондиҳандаҳои асосии инъикосгари раванди танзими давлатӣ дар чор самт гурӯҳбандӣ ва дар шакли ҷадвали махсус оварда шудаанд (ҷадвали 2.4.).

Таҳлили моделҳо ба муаллиф имкон додааст, ки ду гурӯҳи мушкилотро марбут ба масъалаҳои концептуалӣ ва проблемаҳои техникӣ муайян кунад (С.93-95).

Параграфи 2.2. «Муносибатҳои методии арзёбии танзими давлатии устувории молиявии фаъолияти ташкилоти суғурта» номгузорӣ шудааст (С.99-112). Дар ҷадвали 2.6 усулҳои асосии танзими давлатии устувории молиявии ташкилоти суғурта тавсиф карда шудаанд (С.101-102). Ҷой доштани эҳтимолияти зиёди номуайяни дар фаъолияти ширкатҳои суғуртаро зикр карда истода, муаллиф қайд кардааст, ки нисбат ба дигар корхонаҳое, ки медонанд, ки кай ва чӣ миқдор маблағ бояд ба шарикони худ пардохт кунанд, ширкатҳои суғурта танҳо эҳтимолияти расидани ҳодиса ва дар асоси он ҳисоботҳои молиявиро омода мекунанд (С.106). Муқаррароти Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти суғуртавӣ» дар бораи устувории молиявии суғуртакунандагон ва талабот барои назорат бар вазъи молиявии онҳо бо ҳолати воқеии кор таҳлил карда шудааст. Муаллиф баъдан ба тағйиру иловаҳои ба Қонуни мазкур суратгирифтаре низ пайгирӣ кардааст (С.109-110).

Муаллиф барои арзёбӣ намудани сатҳи устувории молиявии ташкилотҳои суғуртавии ҶДММ ТС "Бима", ҶСДММ "Спитамен Суғурта",

ЧДММ "Такаффул" ЧДММ "ТС Итминон", ки фаъолияти нисбатан устувор доранд, коэффитсиенти Коншинро истифода бурдааст (чадвали 2.8, с.111).

Параграфи 2.3 «Таъмини зерсохторию иттилоотии танзими давлатии фаъолияти суғуртавӣ (чанбаҳои назариявии арзёбии рейтинги ташкилоти суғурта)» ном дорад (С.113-131). Муаллиф дуруст қайд кардааст: «Интегратсияи Тоҷикистон ба бозори байналмилалӣ талаб мекунад, ки механизмҳои самараноки истеҳсол ва пешниҳоди хизматрасониҳои суғуртавӣ ва молиявӣ такмил ёбанд» (С.113-114). Вучуд доштани мушкilotи ҷиддӣ дар самти норасоии иттилоот дар бозори суғуртаи Тоҷикистон қайд гардидааст (С.115). Ба камол нарасидани инфрасохтори бозори суғуртаи ҷумҳурӣ, яъне, набудани баъзе зерсохторҳои муҳимми соҳа, аз қабili хизматрасонии арзёбии суғуртавӣ, консалтингӣ махсус ва хизматрасонии реклама зикр шудааст (С.116). Ӯ дуруст гуфтааст, ки мушкilotи асосӣ дар ташаккули институти баҳодихандагони мустақил аст, ки бояд дар аввал ба суғурташавандагон хизмат кунад (С.117). Барои ислоҳи кор усули арзёбии вазъи ширкати суғуртаро бо кумаки коршиносони мустақил дар шакли рейтинги ширкати суғурта асоснок ва пешниҳод намудааст (С.118-123). Дар идома муаллиф методологияи ягонро барои арзёбии рақобатпазирии ширкатҳои суғурта таҳия ва пешниҳод намудааст. Методологияи мазкур дар асоси нишондиҳандаҳои панҷ ширкати калидии суғуртаи Тоҷикистон дар амал татбиқ карда шудааст (С.124-129).

Боби сеюми диссертатсияи Муминзода Абдукарим «Таҳлил ва арзёбии ҳолати муосири фаъолияти суғурта ва танзими давлатии он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» номгузорӣ шудааст. Боби мазкур ба таҳлили ҳолати имрӯзаи фаъолияти суғурта дар Тоҷикистон, вазъи сармоягузориҳои ширкатҳои суғурта, таҳлили талабот ва тақлифот дар бозори хизматрасониҳои суғурта бахшида шудааст (С.132-191).

Параграфи якуми боби се «Ҳолати муосири рушди фаъолияти суғурта дар мамлакат» ном дорад (С.132-150). Унсурҳои асосӣ ва сохтори бозори суғурта дар ҷадвали 3.1 тасвир шудаанд (С.133-134). Чуноне аз ҳисобҳои Муминзода А. вобаста ба шумораи ташкилотҳои суғурта дар Тоҷикистон бармеояд (диаграммаи 3.1), аксарияти онҳо (16-адад) ғайридавлатӣ мебошанд. Тибқи ҳисобҳои муаллиф ҳаҷми даромади ташкилотҳои суғуртавии Тоҷикистон нисбат ба ҳаҷми ММД-и Тоҷикистон 0,30%-ро ташкил додааст (С.136). Пардохтҳои ҷуброни суғуртавӣ дар давраи таҳлилӣ аз 17,6 то 18,7 млн сомонӣ ва ҳамагӣ 6,2% зиёд шудааст, ки хеле ночиз мебошад (С.137). Дар солҳои 2015-2023 ҳаҷми даромади ташкилоти суғуртаи Тоҷикистон қариб 3 маротиба, хароҷоти онҳо 2,6 маротиба афзоиш ёфта,

фоидаи тавозунии ташкилоти суғурта беш аз 4,8 баробар зиёд шудааст (ҷадв. 3.3, с.139).

Параграфи 3.2 ба арзёбии вазъи фаъолияти сармоягузории ташкилотҳои суғурта дар Тоҷикистон бахшида шудааст (С.151-170). Сохтори иқтидори молиявии ташкилоти суғурта, ки дар расми 3.1 тасвир шудааст, диққатҷалбкунанда мебошад (С.156). Нишондиҳандаҳои захираҳои суғуртавии ширкатҳои суғуртаи Тоҷикистон дар солҳои 2015-2023 (ҷадвали 3.5), динамикаи даромад ва пулгузаронӣ барои маблағи суғурта (диагр.3.3), ҳаҷми сармоягузории ташкилотҳои мазкур (ҷадв.3.6) маводи фаровони омӯрӣ доранд. Муаллиф тавсифи муқоисавии фаъолияти сармоягузорӣ дар суғуртаи ҳаёт ва дигар навъҳои суғуртаи ғайриҳаётро анҷом дода (ҷадв.3.9, с.161-162), иқтидори иқтисодии ташкилотҳои бонуфузи суғуртаи Тоҷикистонро ҳисоб карда баромадааст (С.169-170).

Параграфи 3.3 бошад, ба таҳлили тақозо ва арзаи хизматрасонии суғурта ва омилҳое, ки ба онҳо таъсир мерасонанд, бахшида шудааст (С.170-191). Муаллиф номутаносибии байни тақозо (талабот) ва арзаи (таклифот) хизматрасонии суғуртаро дар бозори хизматрасонии суғуртаи Тоҷикистон ошкор кардааст (С.178). Ў чунин хулоса кардааст, ки афзоиши ҳаҷми даромади пулии аҳоли зиёдшавии воқеии даромади ташкилоти суғуртаро таъмин накардааст. Муаллиф дар байни кормандони 100 корхонаи бахши ғайримолиявии тавлидгари молу хизматрасонии ғайримолиявӣ барои фуруши он дар бозор дар вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон, назарпурсӣ анҷом дода, натиҷаҳои онро дар кор овардааст (С.180-182). Пурсиши дигари муаллиф барои муайян намудани тарҷеҳоти мизочон барои сифат ё анвои хизматрасониҳо маҳз дар байни ҷавонони синни 18-25-сола гузаронида шудааст, «зеро маҳз онҳо масири рушди ояндаи истеҳсолу пешниҳоди хизматрасонии суғуртаро муайян мекунанд» (С.183-184). Ба андешаи муаллиф, тақозо ба суғурта вақте зиёд мешавад, ки дар байни аҳоли тафаккури соҳибмулкӣ пурра ташаккул ёбад (С.189).

Боби чоруми диссертатсияи тақризшаванда «Робитаҳои механизмҳои институтсионалии танзими давлативу бозорӣ дар фаъолияти суғурта» ном дошта, ба таҳқиқи таъмини институтсионалии инструментҳои иқтисодию бозории танзим дар фаъолияти мазкур, технологияи институтсионалии танзим ва асосҳои институтсионалии танзими давлатии рақобат дар соҳаи суғурта бахшида шудааст (С.192-242).

Параграфи 4.1 «Таъмини ниҳодии инструментҳои иқтисодӣ-бозории танзим дар фаъолияти суғурта» ном дорад. Муаллиф дуруст қайд кардааст, ки «Механизми танзими давлатӣ дар иқтисод, махсусан дар соҳаи суғурта, тавассути сохторҳо ва механизмҳои институтсионалӣ амалӣ мешавад. Ин

механизмҳо маҷмуи қоидаҳо ва принципҳои ҳастанд, ки рафтори иштирокчиёни бозорро роҳнамоӣ мекунанд» (С.193). Ба андешаи ӯ, ташаккули модели миллии танзими фаъолияти суғурта бояд ба омезиши таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ ва шароити феълӣ ва эҳтимолии мамлакат асос гирад (С.195).

Диссертант пешниҳод намудааст, ки меъёри ташкили фонди суғурта дар давраи миёнамуҳлат дар сатҳи минималии 30 фоиз аз ҳаҷми умумии суғуртапулӣ тасдиқ карда шавад (С.202). Бо истифода аз методи EFAS-таҳлил, муаллиф меъёри оқилонаи захираи ташкилоти суғуртаро муайян намудааст (С.203-204).

Параграфи 4.2 Технологияи ниҳодии танзими суғурта ва арзёбии самаранокии он ном гирифтааст. Муминзода А. чунин андеша дорад, ки татбиқи технологияҳои ниҳодии танзими давлатии бахши суғуртаи иқтисодиёт ба он равона карда шудааст, ки қобилияти институтҳо барои коҳиш додани сатҳи номуайянии амалу интиҳоб фаъол гарданд (С.208). Ӯ гурӯҳбандии хароҷоти трансаксиониро дар ҷадвали 4.6. овардааст, ки барои муайяну мушаххас намудани тамоюли ташаккули хароҷоти трансаксионии бахши суғуртаи иқтисодиёт мусоидат менамояд (С.209-211). Таснифи хароҷотҳои трансформатсионӣ ва трансаксионӣ дар ширкати «Суғуртаи аввалини миллӣ» оварда шудааст (С.214-215).

Параграфи 4.3 ба таҳқиқи асосҳои институтсионалии танзими давлатии рақобат дар бозори суғурта бахшида шудааст (С.226-242). Таҳлилҳои муаллиф нишон медиҳанд, ки дар бозори суғуртаи Тоҷикистон моликият ва дорони се ташкилоти асосии суғурта – ҚСП «ТС Суғуртаи аввалини миллӣ» (41,3%), ҚДММ «ТСА Спитамен-Иншуренс» (19,7%) ва КВД «Тоҷиксуғурта» (10,1%) ҳиссаи калон доранд (С.226). Ба андешаи муаллиф, дар иқтисоди бозорӣ, рақобат як унсури муҳим аст, ки рушди бизнес, инноватсияҳо ва беҳтар кардани сифат ва хизматрасониҳо ё маҳсулотҳоро мусоидат мекунад, аммо, монанди ҳар як раванд, рақобат ниёз ба танзими дуруст дорад (С.233).

Барои таҳлили рақобат таснифи омилҳои ба рақобат таъсиркунанда ва аломатҳои зуҳури онҳо дар бозор муҳим мебошад. Бинобар он, муаллиф дар ҷадвали 4.11. омилҳои ба рақобат таъсиркунандаро таснифу тавзеҳ додааст (С.234-235) ва сатҳи таъсири ҳар як омил рақобатро дар бозор бо формулаҳо ҳисоб карда баромадааст. Муаллиф дуруст қайд кардааст, ки тибқи таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ барои амалӣ кардани суғуртаи тиббии ҳатмӣ, маблағи зарурӣ барои соҳаи тандурустӣ бояд на камтар аз 4 то 6 фоизи ММД бошад. Масалан, дар Қазоқистон он 4,4%, дар Қирғизистон 4,2%, дар Туркия 4,5%, дар Молдова 5,6%, дар Полша 5,7%, дар Эстония 5,9% ва дар Ўзбекистон

3,5% -ро ташкил медиҳад. Аммо дар Тоҷикистон бучети соҳаи тандурустӣ танҳо 2,8% аз ММД-ро ташкил медиҳад ва қисми зиёди он (80-90%) барои пардохти музди меҳнати кормандони соҳа сарф мешавад (С.237).

Боби панҷуми диссертатсияи тақризшаванда «Роҳҳои асосии мукамалгардонии механизмҳои институтсионалии системаи танзими давлатии фаъолияти ташкилотҳои суғуртаи Тоҷикистон» номгузорӣ шудааст. Дар доираи ин боб алгоритми таҳлили институтсионалии фаъолияти суғурта ва танзими давлатии он таҳия гардида, механизмҳои танзими давлатии ташаккул ва рушди рақобати самаранок дар бозори суғурта тақмил дода шуда, асосҳои концептуалӣ ва самтҳои асосии таъмини комбинатсияи институтҳои танзими давлативу бозорӣ баён гардидаанд (243-294).

Дар параграфи якуми боби ниҳии диссертатсия муаллиф алгоритми таҳлили институтсионалии фаъолияти суғурта ва танзими давлатии онро коркард кардааст (С.243-259). Расми 5.1 аз ин ҷиҳат қобили таваҷҷуҳ аст, ки дар он алгоритми мазкур тасвир ёфтааст (С.244). Муаллиф барои муайян намудани муаммоҳои танзими давлатӣ аз 100 нафар роҳбарон ва мутахассисони масъули ташкилоти суғуртаи шаҳри Душанбе пурсиш гузаронида, натиҷаи онро дар ҷадвали 5.1. овардааст (С.245-246). Тамсилаи сохтори танзими давлатии фаъолияти суғурта таҳия ва пешниҳод шудааст (расми 5.2, с.250).

Параграфи 5.2 ба масъалаҳои тақмили механизмҳои танзими давлатии ташаккул ва рушди рақобати самаранок дар бозори суғурта бахшида шудааст (С.260-278). Ба андешаи Муминзода А. «Барои амалӣ намудани имкониятҳои соҳаи суғурта дастгирии фаъолонаи давлатӣ зарур аст ва ҳар қадаре ки давлат нақши суғуртаро ҳамчун як бахши стратегии иқтисодӣ дарк намояд, ҳамон қадар зудтар гузариш ба рушди бозори иҷтимоӣ нигаронидашуда дар мамлакат сурат мегирад» (С.262). Сифати баланди монополӣ доштани бозори суғуртаи Тоҷикистон зикр шудааст, чунки «дар бозори суғуртаи Тоҷикистон 19 ташкилоти суғурта фаъолият менамояд, ки миёни онҳо ЧДММ «Суғуртаи аввалини миллӣ» ва ЧСДММ «Спитамен-Суғурта» вобаста ба ҳаҷми фонди оиномавии худ, ки аслан иқтидори иқтисодиву молиявии онҳоро муайян менамоянд, ҳиссаи баландтаринро соҳиб мебошанд: мувофиқан 30,6 ва 25,7 фоизи суммаи фонди оиномавии тамоми ташкилотҳои суғуртаро ташкил медиҳанд. Ҳар дуи онҳо, дар умум, 61,7 фоизро ташкил додаанд. Дороиҳои онҳо ҳам дар ҳамин вазн мебошад. Пас, маҳз онҳо вазъи бозори суғуртаро муайян менамоянд» (С.264). Таҳлили омилҳои рақобат дар бозори суғуртаи Тоҷикистон гузаронида шудааст (ҷадвали 5.3, с.267). Аз ин нуктаи назар, расми 5.5, ки дар он омилҳои

дохилии рақобатпазирии ширкатҳои суғурта тасвир ёфтаанд, қобили таваҷҷуҳ мебошанд (С.269).

Дар параграфи 5.3 «Асосҳои концептуалӣ ва самтҳои асосии таъмини комбинатсияи институтҳои танзими давлативу бозорӣ» муаллиф оид ба дуруст таҳия шудани сохтори институтсионалии танзим мулоҳиза рондааст (С.278-294). Тамсилаҳои асосии танзими бозорҳои суғурта дар шакли расм тасвир гардида, тавсифи муфассали онҳо дода шудааст (С.280-284). Дар кишварҳои ИДМ, аз он ҷумла дар Тоҷикистон, рушди системаҳои суғуртаи миллӣ мушоҳида шудааст (С.284). Се марҳилаи асосиро тай намудани тамсилаи муносири танзими давлатии фаъолияти суғурта дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид гардидааст (С.287-289). Модели танзими давлатии фаъолияти суғурта дар расми 5.8 пешниҳод шудааст (С.290). Зарурати бо ҳамдигар мувофиқат кардани идеяҳои назариявӣ ва татбиқи амалии танзим, инчунин ба инобат гирифтани хусусиятҳои маҳаллӣ ва шароити иқтисодии кишвар таъкид гардидааст (С.292).

Дар хулоса ва пешниҳодот натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ва тавсияҳои хусусияти назариявӣ ва амалидошта нишон дода шудаанд (С.295-303).

7. Дарачаи асоснокии дастовардҳои илмӣ ва хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия овардашуда. Дар диссертатсия асосҳои назариявӣю амалии таъмини институтсионалии механизмҳои танзими фаъолияти суғурта дар шароити рушди босуръати иқтисодиёт ташаккул дода шуда, проблемаҳои бо гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба марҳилаи рушди устувори иқтисоди бозорӣ ва модернизатсияи низоми танзими молиявии ба ҷалби сармоя нигаронидашуда алоқаманд матраҳ шудаанд. Дар ҷараёни таҳқиқот методҳои умумиилмӣ: равиши диалектикӣ-материалистӣ; усули абстраксия; равишҳои системавӣ ва сохторӣ-функционалӣ; усулҳои таҳлил ва синтез; индуксия ва дедуксия ва методҳои махсуси илмӣ: равиши байнисоҳавӣ; усулҳои таҳлили муқоисавӣ; арзёбии қоршиносон истифода бурда шудаанд. Заминаҳои базавӣю иттилоотии таҳқиқоти мазкурро муҳтавои Паёмҳо ва суҳанронҳои роҳбарияти олии Тоҷикистон дар солҳои охир, маводи Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳисобот ва маълумоти Идораи назорати суғуртавии Бонки миллии Тоҷикистон ташкил додаанд. Ба сифати манбаъҳои иттилоотӣ, инчунин маводи ширкатҳои суғуртавии Тоҷикистон, маводи назариявӣ ва воқеӣ, ки дар асарҳои олимони иқтисодчӣ, нашрияҳои даврии иқтисодӣ, натиҷаҳои мушоҳидаҳо ва қорҳои сершумори экспертии аз ҷониби муаллиф гузаронидашуда, ақидаҳои респондентҳо дар бораи вазъи рушди соҳибқории суғуртавӣ, ҳисоботи ташкилотҳои асосии суғуртавии Тоҷикистон баромад кардаанд.

8. Тасдиқи ифодаи натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ. Муқаррарот ва натиҷаҳои асосии кори диссертатсионии Муминзода А. дар 26 маводи илмӣ, аз ҷумла 16 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2 монографияи муаллифӣ инъикос ёфтаанд.

9. Арзёбии моҳияти диссертатсия, сатҳи комилии он, эродҳо доир ба шаклгирии диссертатсия. Дар баробари дастоварду муваффақиятҳо, дар диссертатсияи тақризшаванда баъзе камбудӣҳо низ дучор мешаванд, ба монанди:

1) Дар қисмати дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ, дар баробари зикри чанд олими маъруфи ғарбӣ ва муҳаққиқони россиягӣю тоҷикистонӣ, агар ба таҳқиқотҳои солҳои охир дар Ҷумҳурии Ўзбекистон дар самти суғурта анҷомёфта таваҷҷуҳ мешуд, қор муқаммалтар мегардид.

2) Ба андешаи мо, бояд як параграфи алоҳида ба таҳқиқи таҷрибаи муваффақи хориҷӣ ва имкониятҳои дар амал татбиқ намудани он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида мешуд. Чунки сатҳи рушди бозори суғуртаро, масалан, танҳо дар ҷумҳуриҳои Ўзбекистон ва Тоҷикистон муқоиса намуда, ба чандин тавсияҳо ва мулоҳизаҳои асосноки илмӣ ноил шудан мумкин буд.

3. Чунин ба назар мерасад, ки диссертатсия дар чандин давра анҷом дода шуда, маълумоти омории нав ба нав ба он илова гардидаанд ва ин боис шудааст, ки дар баъзе мавридҳо маълумоти матн бо маълумоти маводи графикӣ мувофиқат накардааст. Масалан, дар саҳифаи 177 муаллиф навиштааст: «Натиҷаи фурӯши хизматрасониҳои суғурта дар каналҳои фурӯш дар соли 2021 дар диаграммаи 3.4. оварда шудаанд», ҳуди диаграмма бошад, «Сохтори каналҳои фурӯши маҳсулоти суғуртаи чакана дар барои соли 2023» номгузорӣ шудааст.

4. Дар диаграммаи 4.2 (С.229) номи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон нопурра оварда шудааст, номи пурраашро мо дар суроғаи зерини электронӣ пайдо намудем: <https://mmk.tj/content>

5. Муаллиф ба зарурати аз ҷудо кардани танзими макро ва микропруденсиалӣ, барои такрор нашудани вазифаҳои Бонки миллии Тоҷикистон ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид кардааст (С.255). Агар ҳамин фикрро боз ҳам чуқуртар инкишоф меод, натиҷаҳои беҳтари илмиро ноил шудан мумкин буд.

6. Ҳамчунин, агар илова ба қорҳои иҷрошуда, муаллиф имкониятҳо ва самтҳои асосии ҳамгироии бозори суғуртаи Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо бозорҳои минтақавӣ, пеш аз ҳама бозори суғуртаи Осиёи Марказӣ ва бозори ҷаҳонии хизматрасониҳои суғуртавӣ таҳлилу баррасӣ мекард, манзараи

ташаққули бозори миллии суғурта, фикр мекунам, ки пурратар инъикос меёфт.

7. Оид ба нақш ва ҷойгоҳи суғурта дар амалиёти содиротию воридоти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун инструменти мусоидат ба рушди фаъолияти иқтисодии хориҷӣ тавзеҳоти иловагӣ дода мешуд, сифати кор хубтар мешуд.

8. Оид ба таваҷҷуҳи созмонҳои байналмилалӣ молиявӣ барои рушди соҳаи суғурта, татбиқи лоиҳаҳои кумаки техникӣ, татбиқи стандартҳои муосири ҳисоботдиҳӣ ва таҳлил, таҳияи Стратегияи рушди бозори суғурта ва баланд бардоштани сатҳи касбияти мутахассисони соҳа, ки дар Ҷумҳурии Ёзбекистон омери зиёд дорад ва таҳқиқотҳои хубе ҳам сурат гирифтаанд, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маълумоти кофӣ оварда нашудааст.

Вале бояд қайд намоям, ки эродҳои зикршуда сатҳи умумии илмӣ таҳқиқоти тақризшавандаро коста намекунанд. Ман фикр мекунам, ки диссертатсияи Муминзода Абдукарим таҳқиқоти мукаммали баанҷомрасида буда, аҳамияти назариявӣ, илмӣ ва амалӣ дорад.

Мутобиқати мазмуни автореферат бо мазмуни диссертатсия. Чуноне таҳлил нишон дод, автореферати диссертатсияи Муминзода Абдукарим мазмуну мундариҷаи асосии таҳқиқоти диссертатсиониро дар худ таҷассум намуда, дорои навғониҳои илмӣ ва муқаррароти арзишманде мебошад, ки ба ҳимоя пешниҳод гардидаанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ман ҳамчун муқарризи расмӣ, махсус барои ҳаминро фаҳмидан, Дастурамали ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсияҳои доктори илм ва автореферати диссертатсияҳо мутолиа намуда, ба хулосае омадам, ки диссертатсияи Муминзода Абдукарим дар мавзуи «Мукаммалгардонии танзими давлатии фаъолияти суғурта дар шароити муосир: назария, методология ва амалия (ҷанбаҳои институтсионалии он)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз ба талаботҳои мавҷуда мутобиқат мекунад ва ҷавобгӯи муқаррароти Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (Қарори ХҚТ аз 30.06.2021, №267) мебошад.

10. Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсияи тақризшаванда. Диссертатсияи Муминзода Абдукарим дар мавзуи «Мукаммалгардонии танзими давлатии фаъолияти суғурта дар шароити муосир: назария, методология ва амалия (ҷанбаҳои институтсионалии он)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз таҳқиқоти баитмомрасидаи мукаммалу пурра, фарогири хулосаю мулоҳизоти баланди илмӣ буда, ба талаботҳои Комиссияи

оли и аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба таълифи рисолаҳои докторӣ ҷавобгӯ мебошад. Муаллифи он – Муминзода Абдукарим сазовори дараҷаи баланди илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси дархостшаванда мебошад.

Муқарризи расмӣ
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
мудири кафедраи молияи
Институти иқтисодиёт ва сервис
шаҳри Самарқанди
Ҷумҳурии Ўзбекистон (ИИСС ҶУ)

 Зайналов
Ҷаҳонгир Расулович

Имзои Зайналов Ҷ.Р.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳои ИИСС ҶУ

 Хамраев С.

Институти иқтисодиёт ва сервис
шаҳри Самарқанди Ҷумҳурии Ўзбекистон (ИИСС ҶУ),
140100, Ҷумҳурии Ўзбекистон, ш. Самарқанд,
кӯчаи Амир Темур, 9, тел: +998 66 233 38 72;
ORCID ID 0000-0001-5141-544X
E-mail: www.sies.uz/en

